Aleksandra Petrović
Institut za književnost i umetnost
Beograd, Srbija
alek.petrov97@gmail.com
https://orcid.org/0009-0005-8314-1056

Put postajanja autorkom: o ženskoj strani slovenačke moderne

(Alenka Jensterle Doležal, *Slovene Women Writers at the Beginning of the 20th Century*, Maribor: Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, 2023, 218 str.)

U okviru međunarodne edicije „Zora" Filozofski fakultet Univerziteta u Mariboru objavio je 2023. godine monografiju na engleskom jeziku *Slovene Women Writers at the Beginning of the 20th Century* Alenke Jensterle Doležal. Monografija profesorke slovenačke i slovenskih književnosti na Karlovom univerzitetu interdisciplinarnim zamahom ocrtava trnoviti put postajanja autorkom koji su preduzele slovenačke spisateljice na prelazu iz 19. u 20. vek, otpočevši svoje književne karijere u doba modernističkih tendencija i uspona feminističkog organizovanja. Novi tematsko-osećajni registar ženske književnosti oblikovan u ovim okolnostima takođe je predmet jezgrovitih interpretacija koje monografija nudi. Slovenačke spisateljice s početka 20. veka slobodu su praktikovale ulaskom u javni život kroz publikovanje u ženskim i drugim glasilima (neke od njih i kroz publikovanje sopstvenih knjiga), kao i putovanjima i ostvarivanjem prijateljstava i kontakata u multikulturnim gradovima Habzburške monarhije. Istovremeno je, međutim, ova sloboda bila temeljno limitirana nepopustljivim rodnim normama i, uopšte, društveno-istorijskim uzusima, koji su izazivali potrese u privatnom životu ovih žena i često postavljali granice njihovom umetničkom izrazu. Stavivši u podnaslov svoje knjige sintagmu „pisanje s margine" ("Writing from the Edge"), Alenka Jensterle Doležal upućuje

na zaborav i cenzuru koji okružuju književnost slovenačkih modernistkinja, ocrtavajući time istovremeno i ginokritičke namere svoje studije, oličene u implicitnoj polemici s procesom književne kanonizacije i pisanja (slovenačke) književne i kulturne istorije.

Sâmo istraživanje proteže se na oko sto osamdeset strana i sastoji se od uvoda, deset studija, u kojima se diskutuje o četiri slovenačke književnice, i priloga u vidu pregledno i sažeto ispisanih biografija ovih književnica. Od pomenutih deset, pet studija posvećeno je Zofki Kveder (1878–1926), tri studije pesnikinji Vidi Jeraj (1875–1932), a po jedna studija bavi se pesništvom Ljudmile Poljanec (1874–1948) i Lili Novi (1885–1958). Prve tri spisateljice pripadaju generaciji žena koje su se okupljale oko prvog ženskog slovenačkog časopisa *Slovenka*, u kome su se profilisale kao autorke i intelektualke, utemeljujući ideju o modernoj, samostalnoj i kritički nastrojenoj „novoj ženi“.

U studijama o Zofki Kveder autorka je pre svega zainteresovana za praški period (1900–1906) rada i delovanja slovenačke i hrvatske spisateljice, kritičarke i urednice. Prva studija donosi detaljne informacije o mreži ženskih kontakata koje je Zofka Kveder ostvarila u Pragu, odnosno o uticaju koji su književni rad i kritičarska misao njenih češkіh saradnica i poznanica (spisateljicâ Ružene Svobodove i Helene Maliržove i kritičarke i prevoditeljke Zdenke Haskove) imali na njenu književnost. Osim što nalazi narativne poveznice između pojedinih dela Zofke Kveder i književnosti pomenutih češkіh spisateljica, autorka monografije u posebnom poglavlju rekonstruiše, na osnovu prepiske koja se odvijala između dveju žena, naročito plodan profesionalni i prijateljski odnos Zofke Kveder i prevoditeljke njenih dela na češki – Zdenke Haskove. Iako prvenstveno zbog ovih međuženskih intelektualnih razmena i uticaja Alenka Jensterle Doležal proglašava praški period krucijalnim u pogledu konačnog oblikovanja književnog i kritičarskog senzibiliteta Zofke Kveder, u posebnoj studiji ona govori i o kontaktu koji je ova spisateljica uspostavila sa češkim pesnikom Jozefom Svatoplukom Maharom, ispoljivši znatno interesovanje za njegovu poeziju, koja se, između ostalog, doticala i usamljenog položaja i ispraznog života žena u nesrećnim brakovima. Treća studija o Zofki Kveder ponovo naglašava važnost praškog perioda u njenom intelektualnom razvoju, baveći se ovoga puta praškim motivima u njenim delima. Posvetivši pažnju analizi slike o Pragu koju je Zofka Kveder oblikovala u svojim reportažama, kratkim pričama, prepisci i romanu *Hanka*, studija postaje zanimljiv doprinos socioantropološkom razmatranju odnosa između

žene (intelektualke) i grada, odnosno razumevanju načina na koje urbana sredina oblikuje žensko iskustvo i identitet. Naredna studija o delu Zofke Kveder pak, fokusirajući se na romane *Iz života zagrebačke služavke* i *Hanka*, precizno mapira načine na koje pripovedački postupak ove spisateljice transcendira pojedinačni kulturni okvir i aktivno inkorporira elemente, teme i iskustva iz različitih kulturnih konteksta, stvarajući ono što Alenka Jensterle Doležal naziva interkulturnim dijalogom. Naposletku, jedna je studija posvećena i naporednoj analizi romanâ *Hanka* Zofke Kveder i *Jedno dopisivanje* srpske spisateljice Julke Hlapec Đorđević. Autorka monografije ovde obraća pažnju na još jednu, ovoga puta u srpskoj kulturi, marginalizovanu modernistkinju, a značajna implicitna poruka njene analize jeste da se o moderni(zmu) u južnoslovenskim književnostima ne može govoriti bez uzimanja u obzir lika nove žene, kao i novih politika ljubavi i intime koje su afirmisale modernistkinje.

U narednom delu monografije se kroz analizu pesama Vide Jeraj pokazuje da delo ove pesnikinje, artikulacijom nove modernističke osećajnosti, odražava promenu poetičkih paradigmi u slovenačkoj književnosti onoga vremena, te da kvalitet i razmere ove artikulacije stoje nasuprot marginalizaciji koju je pesnikinja iskusila za života, a koja ju je pratila i potom. Alenka Jensterle Doležal pažljivom interpretacijom ukazuje na dekadentni senzibilitet poezije Vide Jeraj, uokviren najčešće motivima suicida i smrti, osećanjem dosade, gubitka smisla, fragmentarnosti sveta i lomljivosti sopstva. Ovaj moderni impuls poezije Vide Jeraj utišavale su najpre predrasude njenih muških kolega, koji su je nagnali da se okrene dečjoj poeziji ili su njene pesme ignorisali, odbacujući ideju o umetničkoj vrednosti ženske književnosti. Uzevši sve u obzir, može se reći da studije o Vidi Jeraj predstavljaju značajne feminističke priloge koji govore o ženskoj književnosti i mapiraju put njene cenzure – od privatne i „meke" do one koju odražava maskulinocentrični književni kanon – na takav način da postaje jasno da ova cenzura nije bila motivisana ničim drugim do rodnim predrasudama.

Kada je pak reč o pesnikinji Ljudmili Poljanec, autorka monografije upućuje na njenu poetičku artikulaciju moderne, erotizovane i impresionističke vizije ljubavi, a posebno se koncentriše na analizu suptilnog prikaza lezbijske ljubavi, kojim je pesnikinja obogatila tematski korpus slovenačke modernističke poezije. Uprkos njenom jedinstvenom doprinosu slovenačkoj književnosti, ovu pesnikinju u značajnoj meri još uvek prate, kako ističe Alenka Jensterle Doležal, prećutkivanje i marginalizacija.

Naposletku, predmet poslednje studije monografije jeste slovenačka pesnikinja nemačkog porekla Lili Novi. Alenka Jensterle Doležal iznova naglašava da se radi o neotkrivenoj i nedovoljno poznatoj pesnikinji, zakasneloj predstavnici moderne i pripadnici postsimbolističkog književnog talasa. Autorkina pronicljiva analiza koncentriše se na jedinstvenu obradu i resemantizaciju mita o Narcisu, kao i motiva dvojnika i ogledala u zbirci *Tamna vrata* Lili Novi, uočavajući novinu koju ova zbirka donosi u pogledu razumevanja subjektivnosti, te veze između subjekta i sveta. Ovi motivi se u poeziji Lili Novi prepliću s rodnim temama, posredstvom kojih pesnikinja upućuje na žensku otuđenost i nezadovoljstvo u svetu omeđenom patrijarhalnim kulturnim kodovima.

Iako joj se ne mogu naći konceptualni nedostaci, knjiga Alenke Jensterle Doležal ispoljava izvesne strukturalne slabosti. Monografija se delom sastoji iz prethodno publikovanih studija autorke, ali se ne eksplicira da li su (i u kojoj meri) ove studije izmenjene. Studije nisu ulančane tako da se izbegne ponavljanje određenih (naročito uvodnih) pasaža iz studije u studiju, zbog čega čitalac stiče utisak da se pred njim nalazi niz odvojenih radova, a ne jedinstvena monografija. Monografiji su se potkrali i određeni pravopisni previdi, kao i omaške u beleženju datuma (up. str. 158, 161, 178. i 196. za godinu rođenja Lili Novi).

Ipak, u celini, monografija Alenke Jensterle Doležal, bez sumnje, uspešno osvetljava žensku stranu slovenačke moderne, predstavljajući važan korak ka izmeni i dopuni predstave o ovom periodu slovenačke književnosti. Autorka, takođe, uspešno skreće pažnju na veze i susret evropskog istorijskog konteksta, roda, modernizma i promenjenog književnog senzibiliteta na prelazu vekova i, posredstvom analize književnosti, ali i prepiske i periodike, vešto mapira kretanje četiri književnice između želje za ličnom i kreativnom slobodom i društvenih ograničenja. Naposletku, usled predrasuda i mitova kojima se i danas opravdava kulturna i kanonska marginalizacija književnica i koji nisu strani ni domaćem, srpskom kontekstu, feministička intervencija koju donosi ova knjiga, precizno pobijajući pomenute predrasude i mitove, od nemerljive je vrednosti.